

Skolen for Verdensborgere

Oplæg af Peter Kemp

Konference om den globale dimension i uddannelserne
Eigtveds Pakhus, Sal II, Asiatisk Plads 2, 1448 København K
7. november 2013

Abstract

Opdragelse til verdensborgerskab er ikke kun et spørgsmål om at give eleverne et internationalt udsyn og kendskab til andre landes kulturer og sprog, men den skal også vække dem en forståelse for, at verden har fået store fælles globale problemer om miljøet, om økonomi, om kulturel sameksistens og bekæmpelse af kriminalitet. Ingen af disse problemer kan løses af nogen stat, region eller verdensdel alene, men vi må takle dem i fællesskab som verdensborgere.

I et interview med den kendte tyske sociolog Ulrich Beck, der er en stærk fortaler for verdensborgertanken, i DR2, den 22. okt. i år, blev han sammen med andre spurgt om, hvorfor Tyskland er blevet den stærkeste økonomiske magt i Europa og har vist sig bedre end andre i stand til at modstå virkningerne af vor tids finanskriser.

Ulrich Beck svarede bl.a. to ting:

For det første at man allerede i 70'erne i Tyskland opdagede, at almindelse ifølge den såkaldte Humboldttradition, der lægger humanistisk indsigt til grund for al uddannelse, er den stærkeste forudsætning for fleksibilitet på arbejdsmarkedet, ikke blot det nationale men også det globale. En snæver fokusering i uddannelserne på jobrelevans indså fremsynede forskere altså for 40 år siden var kontraproduktiv og hindrende for fleksibilitet, eftersom den teknologiske verden konstant ændrer sig og mennesker derfor behøver almindelsen for at kunne omstille sig i en verden under hastig forandring.

For det andet at sansen for naturen som er en del af den tyske religiøse og filosofiske almindelse siden Germanerne forsvarede sig i mod Romerne har styrket udviklingen af vindteknologi og kampen mod atomkraft som energikilde. På dette område, sagde Beck er konservatisme i natursynet blevet en ansporing til en ny markedsprogressivitet.

Dette interview med Ulrich Beck siger noget om, at historisk kulturel dannelse som baggrund for uddannelserne langtfra behøver at være reaktionær men kan være progressiv og fremme det gode liv, ikke alene psykisk men også materielt. Og man kan tilføje, at når nazismen, der opstod i Tyskland efter nederlaget i 1. verdenskrig, førte til en ny verdenskrig, var det nok netop fordi et teknologifikeret, biologisk indskrænket menneskesyn kastede vrage på den klassiske tyske dannelse til fordel for en satsning på de stærkestes ret og udryddelsen af de svage.

Som argument imod at se den humanistiske dannelse som et overordnet mål for skolen har man anført, at satsning på denne dannelse blot fører eleverne ud i drømmerier og giver dem unyttig viden. Skolen skal koncentrere sig om det, man kalder ”kernefagene”, som man anser læsning, matematik, engelsk og naturfag for at være.

Men er de kernefag? Jeg vil snarere sige, at på det elementære skoleniveau er læsning, matematik og engelsk redskabsfag, medens naturfag med biologi og naturvidenskab kan høre til grundfagene for dannelsen, hvortil også kommer samfundsfag, geografi, og fag for historie, litteratur, religion og livsanskuelser i det hele taget.

Elementær læsning, matematik og engelsk bør opfattes som redskaber for indsigt og kunnen i disse grundfag, redskaber for den nyttige dannelse til at forstå sig som og handle som borger i vores eget land, Danmark, som europæer i Europa og som verdensborger i Verden.

Jeg vil hævde, at denne borgerskabsbevidsthed i flere etager, der betyder medansvar for den verden, vi lever i, er grundlæggende for et godt liv i verden og for at forbedre vilkårene for fattige og lidende menneskers liv. Jeg er overbevist om, at uden denne

forståelse af disse borgerskaber på forskellige niveauer klarer mennesket sig dårligt i den moderne verden og vil især være dårlig til at hindre krige, netop fordi det ikke får den politiske bevidsthed, der gør det til ansvarlig borger på alle niveauer.

Den er bl.a. vigtig for at fremme *ligheden* mellem mennesker. I forbindelse med den seneste revision af skolen har man talt meget om at modvirke den negative sociale arv, dvs. man vil mindske betydningen af social baggrund for den enkeltes uddannelse i skolen og dermed fremme ligestillingen mellem eleverne.

Ikke et ondt ord om dette ønske om lighed, hvis det bare drejede sig om andet og mere end at få flere bedre skolet i redskabsfagene. Dvs. hvis det også drejede som om dannelse til borgerskab. Men ulighedsdjævlen, man afviser ved hoveddøren, kommer ind igen ad bagdøren. For hvis uddannelsen i redskabsfagene gøres til det eneste afgørende, så får vi ikke formindsket men forstærket uligheden, nemlig uligheden mellem de fagligt dygtige og de fagligst svage, som altid vil være der, selvom de kan lære at skrive og regne til husbehov. Skolen bliver en eliteskole, der uddanner ledere og så alle de andre, der skal ledes, i stedet for at blive en skole, hvor man først og fremmest lærer at leve sammen med andre mennesker, begyndende i selve skolelivet men derefter også i forhold til omverdenen og ikke bare den nære omverden, men også den fjerne verden eller verden som helhed.

Det er dette, dannelsen i skolen må handle om. Det er også denne dannelse, som internationaliseringen på uddannelsesområdet bør handle om. Regeringens oplæg til handlingsplan for internationalisering fra juni i år sigter meget udmærket på at få de unge til at lære fremmedsprog, og gerne både tysk og fransk foruden engelsk, og på at få mange flere af de lidt ældre unge på de højere uddannelsesstrin til at tage et studieophold i udlandet. Jeg tog selv i min ungdom til udlandet så hurtigt som muligt og jeg har altid tilskyndet unge til at gøre det samme. Men i regeringens plan er det igen blot redskabsfagene, de skal dygtiggøres i, og i internationaliseringsplanen nævnes Kulturministeriet kun i to linjer, hvor det hedder, at dette ministerium også skal se på området. Ak, ja, ”se på området”, det er alt hvad der siges.

Derfor er planens tale i overskriften om øget indsigt gennem globalt udsyn meget snæversynet. Det er et minimalt globalt udsyn. Det globale udsyn handler nemlig her ikke primært om ”forståelse for andre kulturer”, sådan det skulle gøre ifølge skolens formålsparagraf, men om at få viden til at overtrumfe andre i den store markedskonkurrence.

I oplægget til internationaliseringsplan siges at ”udlandsopholdet skal først og fremmest bidrage med faglig relevant uddannelse for den enkelte”, og så tilføjes ”men også give konkrete oplevelser med andre kulturer”. Man må altså godt få nogle oplevelser med i købet, som en slags turisme, når man nu er derude.

Men at det også kunne handle om at få forståelse for, hvordan man i udlandet ser på de store globale problemer, som er fælles for alle lande og verdensdele i dag, siges der absolut intet om. Alligevel var det nok en sådan forståelse, der ville styrke den almene dannelse, som den studerende først og fremmest skulle hente i udlandet.

Og det er denne forståelse for, at vi sammen må håndtere de store globale problemer, der definerer en verdensborger, sådan som han eller hun bør opfattes i dag. Det drejer sig om de fælles globale problemer om miljøet, ikke mindst den globale opvarmning, om økonomi og det fælles politiske ansvar for at undgå de store finansielle kriser, om kulturel sameksistens, så vi trods forskelle og modsætninger indser en rigdom i skæbnefælleskabet med mennesker fra andre kulturer, både her i landet, i Europa og globalt, og sidst men lige så vigtigt vores fælles ansvar for bekæmpelse af den transnationale kriminalitet i en verden, hvor det højeste mål må være, at den bliver et global retssamfund.

Hvis skolen ikke bliver en skole for dannelsen af verdensborgere i denne helt nutidige forstand, så bliver mennesker snæversynede i forhold til den globale verden, de befinder sig i.

Skolen skal være en skole for verdensborgere, dvs. borgere med et verdensborgerligt udsyn, der gør mennesker politisk ansvarlige for løsningen af de store fælles problemer både nationalt og globalt. Derfor er det udtryk for en 50er ideologi, der bliver

bagstræberisk i dag, når man indsnævrer fokus på uddannelserne til blot at blive en opøvelse i at konkurrere på viden nationalt og globalt.

Det er i øvrigt som om de danskere, der uddannes i udlandet, kun skal blive i stand til at overgå andre, ikke at de også skal *give* noget til andre. Men at være verdensborger i Danmark, vil sige at være verdensborger som dansker, der bringer en særlig dansk kultur til andre.

Det betyder, at vi kan tro på, at vi som verdensborgere kan give noget til andre i verden. Vi har ikke alene en velfærdstradition, som kan være et korrektiv til konkurrencestatens dominans over hele verden, men vi har også en særlig kulturel dannelsesstradition, som især er knyttet til Grundtvig og som hidtil har præget udviklingen af den danske skole. Det er den tradition, der gør op med den sorte skole, hvor man blot terper redskabsfag, og som i Danmark også ligger til grund for alle højskolerne og for folkeuniversiteterne, der netop er arnesteder for almindendannelse.

Som det anføres i en fodnote i indledningen til regeringens eget oplæg til skolereform, ”gør en god skole bedre”, ligger danske elever i top med forberedelse af eleverne til deres fremtidige liv som samfundsborgere, til at forstå og deltage i demokratiske processer, til at udvikle en god debatkultur og et godt socialt klima på skolen, i forældrenes tillid til lærerne og til antagelsen af skolelærerne som en af de mest troværdige faggrupper.

Men hvor kommer alt dette fra? Det kommer jo fra vores egen dannelsesstradition! Men det er som om alt dette fra vores egen kulturelle tradition, og ikke mindst fra grundtvigianismen, er blomster der ikke mere behøver vandes, som om det kan bestå, selvom det underordnes en uddannelse i redskabsfagene, der tåbeligt gøres til kernefag. Men som enhver ved: Blomster der ikke vandes, visner, ligesom der ikke passes, gror til med ukrudt.

Så vil man måske sige, at den danske kulturtradition er snæver nationalistisk og uden globalt udsyn, så forsvaret for den kan overlades til Dansk Folkeparti og ligesindede, men det er forkert. Det er for det første forkert, fordi vi også har en kulturradikal tradition, der siden Georg Brandes og andre har set forholdet mellem dansk kultur og Europæisk kultur som en vekselvirkning; således reklamerede Brandes for Kierkegaard i Tyskland og Frankrig og hentede omvendt ideer om det moderne gennembrud fra udlandet til Danmark.

Men det er også forkert, fordi Grundtvig selv tænkte som verdensborger. Han skrev i 1852 om, at Danmark som nation skulle lære at leve sammen med andre nationer og spille sin rolle som deltager i verdenshistorien, ”thi et enkelt Folk maa nødvendig staae i samme Forhold til den hele Menneske-Slægt som Enkeltmanden staaer i til hele sit folk, saa Enkeltmanden har netop de samme Vanskeligheder at overvinde for at udvikle sig i *folkelig*, som et Folk har for at udvikle sig i menneskelig Retning”.¹

Grundtvig forstod, at verdensborgeren er borger på to planer; det nationale, og det globale, og at det ene ikke udelukker det andet.

Som danskere bør vi ikke bare efterligne de andre og naivt søge at blive de bedste soldater i konkurrencestaten, men vi skal give de andre af vores dannelsesstradition. Det er ikke politisk korrekt at sige dette i øjeblikket, men vi burde satse på vores danske vision af verdensborgerlig dannelse i skole- og kulturpolitikken for det er ikke kun eliteforskning i videnskaberne og snilde og grønne teknologier på markedet, men også og først og fremmest dansk kultur, vi som danske verdensborgere kan give andre verdensborgere.

Og dette burde skolen ruste eleverne til, så de kan bidrage til en bedre verden, og ikke nøjes med at forberede dem på konkurrenceræset på verdensmarkedet, der hvis det ikke tøjles af kultur vil producere mange flere tabere end vindere og derved øge uligheden og elendigheden i verden.

¹ Citeret efter Ole Vind: *Grundtvigs historiefilosofi*, Gyldendal, København, 1999, s. 464